

Nemzeti Társalkodó

November 25dik napján 1834

E g y A t y a

és annak három speculáns fiai.

Dans tes projects hautains il n' est point de milieu,
 Tes destins sont d' un homme, et tes voeux sont
 d' un Dieu.

Voltaire.

Klug József egy ez előtti gazdag föld-
 birtokos, a' ki végtére csak a' maga neve-
 zetes kamattyaiból, 's más hasonló jövedel-
 meiből házi körében tsendesesen élt, — végső
 esztendeiben egy rendkívüli, és kiolthatat-
 lan gyűlölséget tartogatott magában a' spe-
 culatio iránt. — Csupán tsak ez a' szó: *spe-*
culálni minden más hasonló gyökerü rokon-
 ságos szókkal együtt, oly erőssen hatott-bé
 réájja, mint akármely bűbajos formulának
 igéző ereje. — Egy sok évi baráttyának, a'
 kinek kereskedésében néki capitalissai vol-
 tak, felmondotta a' barátságot is, a' capi-
 tálisokat is, tsak azért, mivel ez ártatlan-
 ságból egyszer nálla spaculatiokról szóllott,
 melyekről kinézést tsinált magának. — A'
 francziák mellől, kiknek pártján addig he-

vesen állott, által ugrott a' *Coalitiora*, *) mivel azt hallotta rollok, hogy speculatiojok volna égyptomi expeditiora. — És a' szent Pál gyülekezete papi lakhelyének építésére egy fillért sem adott, mivel a' pap, a' ki egy rossz prédikátor, de jó tsillag vizsgáló vala, azt kívánta az ekklesiától és a' magistratustól, hogy építsenek oda néki egy csillagász tornyotskát is, melyet deákosan *specula* névvel talált mondani.

Halála felé testamentomot tsinált, és három fiait mind ki akarta tagadni — oly intézettel mindazáltal, hogy minden vagyonnyát egyenesen tsak unokáira hagyhassa. — De, monda a' törvénytudó, Doctor *Glau*, a' kit ennek végbe vitelére megkért vala, egy ilyen lépést, kedves Klug úr, törvényesíteni, és védelmezni kell; külömben az úrnak halála után, a' testamentom ostromoltatni, sőt erőtlenné tétetni, vagy semmisítetni fog. —

Ostromoltatni? — az én fiaimtól? mérjenek tsak próbálni! „Kedves Klug úr! ha az ember egyszer a' koporsoba fekszik.“

Úgy! úgy! akkor osztán vége a' tekintetnek, azt akarja mondani Doctor úr, (a' Doctor czím a' következőkben mindenütt a' törvénytudót fogja jelenteni — *Doctor Juris*)

*) A' francia revolutio kezdetekor a' *Coalitio* szóval némely írók több hatalmasságoknak Franciaország elleni szövetségét fejezték-ki, mintegy megvetőleg, 's talám mivel igen fáinnak tartották erre az alliance szót.

E' nem juta eszembe. Az egekre kérem a' Doctor urat: hogy vegyük ennek eleit?

Ah! éléhordjuk a' fenék okokat, melyeknél fogva az úr vagyonna a' fiaira nem mehet, és így kezekre sem adattathatik. És ha ezen okok törvénnyel egyezők 's jók lesznek. — — — —

De biz ezek olyanok! oly törvényesek és erősek, a' mennyire tsak lehet, — kedves Doctor úr. — Mert az én fiaim — — egy komor és kedvetlen ábrázatot tsinálván hátra mozgatá, 's megfatsargatá bársony sapkáját — ah! milyen kelletlen és kénytelen beszéllek én erről, de mégis a' Doctor úr előtt tsak kifokasztom az én szerentsétlenségemet — az én fiaim, — mondom mind hármán speculálnak a' bolondok!

Speculálnak? no! 's hát még? —

No! 's hát még? — tsudálatoson hangzik nékem ez a' kételkedő kérdés, kedves Doctor úr: Bizony talám a' Doctor úr is. —

Egy speculans vagyok — ezt akarja é az úr mondani? Én nem: a' mi engemet illet: én levegő uszónak igen rossz vagyok — menyek mindenkor az orrom után, és így sima földön maradok. —

Ebben tartsa-meg az Isten az urat! Így legalább nem töri-ki a' nyakát, mint ama mérész próbáló, a' kinek az a' parányi speculátiotskája vala, hogy a' nagy kánálison által Angliába repüljön. —

De ne szoljunk erről többet, kérem az

urat — egy szót se. — Valahányszor arra a' történetre emlékezem: mind annyiszor szédülést kapok. — Inkább térjünk a' felvett tárgyra! Tehát a' mit az úr a' fiai ellen vehet, és a' mit nekem a' testamentomban fel kell tennem — az — — —

Az nem egyéb Doctor úr, hanem az ők speculatioi dűhek — az a' gyógyíthatatlan bolondságok, hogy mindenkor erejek fellett akarnak terjeszkedni, és azon korból kirugni, melybe a' gondviselés azért tette őket, hogy abban élyenek, munkálkodjanak, és boldogok legyenek. — Ilyen emberek kezeibe az én vagyonomat nem akarom hagyni. A' legnagyobbbról a' kereskedőről — talám fogja tudni a' Doctor úr, hiszem az egész város tudja — — —

„Hogy földön futóvá lett! — hogy kereskedésiben telyességgel elé nem mehet.“

Valójában nem. — De mi az oka? a' kereskedés magában igen jól indult, és derék volt: de tsak egy kevés felügyelettel jól is ment volna. — Szépetské anyai hagyomány, és töllem is, atyától, egy jeles capitalisot-ska tőke pénzül, kereskedési jó barátok, jó vásárlók, gazdag vidék, jóféle népség, és tsupa bizodalmas jó fizető emberek, nem lengyelek és muszkák. — —

De hogy esett az még is, kedves Klug úr, hogy ő megbukott? Sok ember tsudálokozott azon, sőt én magam is. — Hiszem nagy költés a' háztartásban nem volt. “

Nem: az igaz: de voltak nagy specu-

latiók a' fejiben. Valyon nem élhetett volna é ő holdogul itt Európában is az övéi körül? 's mégis a' sátán megvakította őtet, és minden legkisebb pénzivel által speculált Északámérikába.

Mit hallok; de hát Északámérikában van ő? — úgy gondolom, hogy ott. Mert az ő messze terjedő szép herczegségi birtokát látni kívánja.

Herczegi birtokát? — kedves Klug úr, mit beszél? úgy van: herczegit — talám azt gondolja a' Doctor úr, hogy ő tsekélységekkel foglalatoskodik, és kitsinyben játszik? — Szörnyü nagy birtokokat vásárolt ő ottan — sőt oly nagy mezőségeket, melyek, nem tudom, husz, vagy éppen harmincz négy szegü mértföldeket foglalnak é magokban: — egy szóval: olyan kiterjedésü helységeket, a' mekkora sok szép herczegségeknek itt nintsen. — De ha azt hinné az úr, hogy mind ezen mértföldeken tsak egyetlen egy emberi lelket is találhatna, és mind azon helységeken tsak annyi gabonát is gyűjthetne, a' mennyivel egy pár potzegér jól lakhatnék; — igen erőssen tévelyegne gondolattyában.

Csuda dolgokat beszél nekem, Klug úr.

Ah! mondja inkább a' Doctor úr: nyomorult dolgokat. Mert reám nézve azok nem tsuda dolgok. Ez a' nyughatatlan természet még az annya vériben is meg volt, én pedig mindég úgy hallottam, hogy az e' féle

tsudaság öröksége, a' bolondság és esztelenség nevetséges, és tovább fajzik:

Tehát az úrnak néhai boldogult felesége is — — —? Mit akar mondani Doctor úr? A' fiunak hiszem tsak itt Európában, de az anyjának ez egész földi életben szűk volt a' kerület. Ugyan is ez, kivált utolsóbb esztendeiben, annyira béspeculált az örök-ké valóságba, hogy a' miatt szinte minden házi vagyonom elpusztult, és én szegény férj e' mulandó életben igen kevésbé örvendhettem valamiben. Az ő kegyességének szagja igen fojtós volt. —

„Ilyen valamiben én is részes voltam, kedves Klug úr. Az én boldogult feleségem is nem sokkal volt különb.“

Az Isten nyugossa-meg őket mind ketten. —

Én is tiszta szivemből ezt mondom reájja. — De bátorkodjam é az úrnak megmondani, hogy a' testamentomra nézve mi tsinál nekem legtöbb függő kétségeskedést? — Ez az úrnak a' másik fia, az, N. N-i akadémia egyik tanítója. Én úgy hallom, hogy ez igen híres nagy emberré lett!“

Híres? — Igen is, ha a' mi Prépost urunk nekem alattomban tudtomra nem adta volna, hogy mennyiben áll tulajdonképpen ez a' hiresség. — Az ifiu, tudatlan emberek előtt magának tekintetet szerezni; nem nagy mesterség; — az okos és bélátó emberektől függ inkább az egész dolog a' mi országunkban. — Láttya é, kedves Doctor úr, de köztünk maradt szó légyen, és itt senki abból.

semmit meg ne tudjon, imé a' Prépost úr egy tőlle jött levelet adott kezemre; — egy levelet, mondom, — elolvastam, és a' szé- kemről szinte leszédültem.

Hogy? hogy? — 's ugyan miért? —

Hallatlan, kitalálhatatlan dolgok! — speculációk! még pedig olyanok, melyek még senkinek agyvelejibe nem mentek. — Ennek nem tsak Európában, mint a' bátyyának, 's nem tsak e' siralom völgyében, mint az annyának; hanem az egész természetben, a' mindenségben, szük a' munkássági kör. — Minden gondolkozása, iparkodása az érzék feletti világra van függesztve.

Ez nekem igen fellengős. — Arról még soha sem hallottam semmit. — Mitsoda világ az? —

Kedves Doctor úr! a' mennyiben én ebből az írásból kinézhetem: az ámerikai miveletlen pusztaságok, melyeket az ő bāt- tyá bir, ezen érzék feletti világhoz képest, csupa paraditsomi mezők. — Mert amannak van valami fenék-alja maga alatt, mely őtet tartya — egy napja maga felett, mely vi- lágitya, és levegője maga körül, mely él- teti; — de ez — ez, mondom, oly gondol- hatlanul szegény, oly nyomorult koldus, hogy semmije — egyáltaljában éppen semmi- je sincs: — nincs csak egy araszotska tére (spatium) nincs egy cseppecske ideje; mert ha úgy akar, hogy ezek néki legyenek: e- zeket ön magától, a' maga tulajdon nyomo- rult gondolat-erejétől kell költsönözni.

De én még is azt meg nem foghatom — Gondolya magát, Doctor úr, mintha erről a' földről valahová a' levegőbe — vagy én sem tudom hová — felemelkednék; ott sem tért, sem időt nem foglalva, és magát össze gomajitva, szemit, orrát, száját, fülit — egy szóval egész testin minden jukat úgy befogna, hogy semmiképpen az úrba valami külső ötlés vagy tapasztalás bé ne lopodhatnék: a' mit már így — minden eddigi esméreteiről, 's tapasztalásairól elfelejtkezve, gondolni tudna: ez lenne az úgy nevezett érzék feletti világbéli Speculatio: — Ez az, melyről Voltér azt mondotta: *Vanitas vanitatum et metaphysica vanitas* — ez az a' sükeretlen munka, a' melyre a' mint hal- lom, az én fiam is adta magát. — Sükeretlen, mondom, mert ítéletem szerint, az ember igen is jó teremtmény fontolni, mérni, mázsálni, hajókázni, városokat építeni, a' földből hasznot venni, 'sat; de a' mi a' dolognak legelső elveit nézi: azoktól és más érzékenységeink felettiekről kedves Doctor úr, sem az én fiam, sem mű nem tudunk többet, mint a' város dobossa, vagy a' vár kapu őrzője. — Melyért azokra nézve, a' kik ebben oly messze mennek, mint az én fiam, azt kellene cselekedni, a' mit Augustus Romában, a' ki egyszer egy edictumot adott: *de coërcendo intra fines imperio.* —

Hogy hogy kedves Klug úr! most sem értem jól — szeretném bár próbául valamit.

Nó tehát! a' mi és a' mennyiben eszem-

be jut: szolgálok vele. — Azt hiszi talán az úr, hogy a' mit magával ide hozott, az az úrnak a' teste — úgy é?

Igen-is. —

Azt hiszi az úr, hogy feje, mejje, háta, karjai, lábai vagynak? Mi a' patvar? — hiszem ezeket csak nem okoskodhatja-elsenki tőlem: — hiszem én ezeket érezhetem. —

Éppen nem! a' mind álom! 's ki tudja azt is, hogy még ez is az úr álmaé, és nem egészen egy másé é? mert még az is kérdés, hogy az úr maga is létez é vagy nem?

Hogy én vagyok, létezem? — talám nincs eszin az úr fia? Szép megfogásai vagynak az úrnak. — Egy Speculans gondolkodó az eszin: Azonban az úr létezése talám még lehetőségeskedő menekedésben van; mert valameddig az én fiamnak a' gondolkodó tehetsége meg van: talál ő módot benne. —

En egészen megijedék az ő gondolkodó erejin.

En is meg. — Ő csak ide lépjek, és gondolkozzék: gondolkozva az urat elé állíthatja lételre. —

Engemet eléállítani lételre? — engemet egy vén embert? Istenem! mit hallok.

Miért ne? Engemet is tulajdon attyát, létesíthet. E' felett eget, földet, napot, és holdat: szárazt és tengert: mindent, a' mit az úr maga körül, felett és alatt lát, ő azt létesíti. — Egy szóval: az ő gondolati ereje olyan, mintegy néhai boldogult kereszt atyámnak pésma-pikszisse: — csak fordított a-

zon egyet, és ahoz való szócskáit elmondván: forr-ki abból minden, a' mit akar. — Oh! Doctor úr! csak attól tartok, kogy végre egy házatska forr-ki abból; melyben egy atya a' maga fiát nem gondolhatja borzadás nélkül. —

Szegény, szegény Klug úr! valóban sajnálhatni az urat. De hogy hiszi az úr fia: hogy lesz valaha a' természetnek dolga, ha ő meghal?

Hihető, hogy akkor az csak úgy tettzőleg volt.

Kár, hogy úgy fog járni a' szegény természet! én tartósabbnak hittem volna,

Oh! akkor ő, a' még újjabb és ifjabb ezer mestereken bámulni fog, a' kik hasonlólag a' magok gondolati erejeket, mintegy pészma pikszist, tündéresen fordítani tudják.

Nohát! a' szerént ismét minden a' maga rendgyiben marad — minden a' régi lábbon.

De hát a' harmadik fia is az úrnak, a' nemzeti képviselő, miért esett-ki atyai szeretetiből? Oh! ezt talám ne is említsük, mert e' gonoszabb a' többinél — ez nem csak magát, hanem nemzetit, 's hazáját is — ha lehetne — hajba, veszedelembe és zavarodásba hozná; — mert tisztán kimondva legyen, ez is — a' meggondolatlan, — szüntelen speculál a' politikában. — Most az uralkodás formája nem tetszik neki — majd a' főbkek ellen rugoldoz, most aristocratiára, majd democratiára, most monarchiára, majd csupa respublicara szeretne keresztül-kasul

által szökdösni — most a' nemzetet tüzei valami pusztá képzeleti nemzeti boldogságot kivívni, majd minden megrögzött szokást újjítani akarván: többeknek okoz bosszút, mint a' hánynak érdekít teljesíteni gondolja. — Foganatlanok minden intéseim előtte. Még az uralkodókat is vagy idealiter veszi, vagy metamorfizálni akarja. Emlitettem néki azt is, a' mit ifjuságomban Pliniusban olvastam: *Praecipere, qualis esse debeat Princeps, pulchrum quidem, sed onerosum, ac prope superbum est* (Plin. III. Epist. 18) de ifjúi *speculáns* tűziben nem bírok vele. —

Kedves Klug úr! hiszem ezekkel az úr fia talám igaz honfíságát, gyökeres haza szeretetét — hősi bátorságát kívánnya kitüntetni: ne vegye tölle rosz neven.

En nem úgy vélekedem Doctor úr! hanem inkább azt mondom, hogy a' ki igazán derék ember, sükeretlen *speculatiot* a' politikában sem csinál, és polgári állásában türedelmes lévén, az önként érlelő időre várakozik — Azt az igazgatási formát, mely alatt él, becsülli, — rendeléseit híven megtartja, és engedelmeskedik. Ha az igazgatásban holmi hibák, fogyatkozások lassan lassan bécsusztak, és már nem oly tökéletes, mint ohajtani lehetne, mely szerént még a' jobbitások is megkivántatnak: ekkor is semmi titkos szövetekezésben részes lenni nem kíván: és erőszakos jobbitásra csak egy ujját sem nyujtja-ki, csak egy hunyorittását sem adja. — Így ő sem támadásba, sem egyéb

felsőség vétkébe nem elegendik, mert tudja ama bölcs mondást: *Magis male tentata nocent, quam nihil gesta.* — Bizodalmasabb következesek van előtte az idővel önként jövő jobbításoknak, mint az erőltetett reformoknak, melyek néha a' nemzetet nem léptetik, hanem szöktetik — a' szökés pedig gyakran romlást okoz a' testben — (*non datur saltus in Natura*) talám a' politikában is helyben hagyhattjuk. — Tudjuk, hogy a' maga idejére szabad levegőn termő gyümölcsök kedvesebbek, jobb ízűek, és tartosabbak, mint a' melyek erőltető virág-házokban teremnek. Amazoknak gyökere is tartósabb, melyről a' késő maradék is hasznos szedhet. — Egy revolutio gyakran az önként jóra siető dolgot megfojthatja; a' szelid jobbítás pedig kimérhetetlen időkre használható intézeseket hozhat elé az emberiségnek.

Igen de kedves Klug úr! hát ha csakugyan még is igen messze távozások estek a' constitutiok és törvények sinor mértékétől? hát ha az egyenes linéa helyett rut kanyarodások láttatnak, melyeknek öbleibe a' nemzet java és polgári boldogsága nem csak bekerítettik, de el is foglaltatik: csak mozdulni kell valakinek. —

Ekkor sem egy két ember dolga a' horgasbó! egyenest, a' feketéből fejezt csinálni; — hanem ha az egész közönség akarná: így kell a' kitetsző munkás erőt a' közönségéhez foglalni. — Dicséretesebb az; a' ki a' közönség hívó segítségére, mint a' ki hivat-

lan a' közönséget valamire gördíti, és azután el áll mellőlle. — Azonban én úgy is itélek, hogy a' hol a' több, vagy a' jobb és józanabb rész csendesen és megelégedve van: ott az igazgatás helytelen nem lehet: ott erőltetett jobbitási speculatioknak helye nincsen; sőt kész volnék kezet fogni azon politicussal, a' ki ezt mondotta: *Malum bene positum ne moveas. ne fiat pejus.* — Nincsen egy igazgatás is, akármelyik legyen, mely egészen rossz volna: — nincsen egy is, — ha rossznak neveztetik is — melyben valami jó ne találtatnék. —

Helyesen mondja mind ezeket, Klug úr de hát a' historia miért mutat nagy példákat az e' félékre, hogy csak ugyan keveseknek kellett a' jót megkezdeni; és úgy gördültek osztán mások is melléjük?

A' Görögökre és Romaiakra céloz, úgy gondolom, Doctor úr; de én dühödt lármaszónak nézem az ők híres honfiségeket, valahányszor a' miatt polgári vér folyt, és valahányszor a' miatt egymást úgy elgyengítették, hogy akármely szomszéd hatalmasnak rajtoki hodoltatását nagyon könnyűvé tették. — Valóságos jó intézetű honfi ilyen esetben igen kevés volt benne. — A' görög republika szinte csak az egy Socratest mutathatta ki: — Roma talám csak Attikust. — Egy Brutusban és Cassiusban én olyanokat látok, kik inkább politikai bodultaknak, mint ért bölcseknek neveztethek. —

De hát a' mostaniakról mit mondjunk,

kedves Klug úr! hiszen a' jobbittás lelke öszve nyargalta Európának nagyobb részit — a' rosszul értett és magyarázott szabadság füstje elszédített sok nemzeteket, 's hát mű — — —

Mű hadjuk ezt most félben, Doctor úr, és szóljunk a' felvett dologhoz: — meghatároztam, hogy mind a' három fiamat kitagadjam. —

Ha úgy van, kedves Klug úr, — ámbár elsőben erőssen haboztam, kétségeskedtem kivánsága iránt; de most látom, hogy az úrnak tökéletes igaza van, és hogy a' maga vagyonyját ilyen kezekben teljességgel nem hagyhattya. Azért menyek, 's megkészttem a' testamentomat. —

Jól van, kedves Doctor úr! 's midőn készen lesz, és azt az úr, és én, 's még a' regiusok is aláírják: nem bánom jöjjön-el az halál, mikor tetszik. — Fiaimnak ön magok által okozott szerencsétlensége, megvallom az életemet egy kevésbé megkeserítette. — Az első Északamérikában: — a' másik az érzékfeletti világban — a' harmadik itthon a' politikában!! — az első minden legkissebb vagyonyjától: — a' második a' józan emberi értelemtől: — a' harmadik minden polgári csendességétől megfosztatva!!!

Koronka József.

A' milyen mértékkel —

A' híres *Young*, a' magyar olvasók előtt is ismeretes „éjszakák“ írója egykor némely dámák társaságában csónakázik vala a' Themsen. Múlatságokra áriákat is játszott a' flótáján, melynek nagy mestere volt. Megszűnván játszodni, tokjába tev é flótáját és a' zsebébe dugá, midőn egy ladikot láta feléjük közelitni számos katona tisztekkel, kik az ő csónakját nem sokára elérték.

„Miért szűnik-meg az úr játszodni?“ kérdé tőle egyik tiszt goromba hangon.

„„Hogy jut az úr ezen kérdésre?““ viszonzá *Young*. „*Akartam* megszűnni —“

„Tehát nem terhelhetik újra elkezdeni,“ monda a' tiszt. / Central University Library Cluj

„„De —““

„Elkezdi az úr, mondom, vagy töstént a' Themsebe repül!“

*Young*nak, látván az egész dámai társaság rémulését, nem volt mit tennie hanem kénytelen vala engedni a' tiszt szemtelen kivánságának, kivevé flótáját 's fúva egynehány áriát.

A' ladikok a' parthoz érkeztén; *Young* félre szóllítá a' tisztet 's mondá: „Ha az úr becsületes ember, elégtételt fog adni nekem ezen impertinentiájáért. Elvárom holnap tanuk nélkül kardosan.“

A' tiszt elfogadá a' kihívást. Meghatározták az órát 's egy félrevaló helyet és barátságosan válának-meg. Másnap első vala

Young a' bajpiaczon. Midőn a' tisztt elérkezett, Young kihúz egy pistolyt a' zsebéből 's neki menyen.

„Mi ez!“ kiáltá a' másik felháborodva, „orozba akar az úr meggyilkolai?“

„„Koránt sem,““ felele Young.““ Csak azt kívánom, tánczoljon az úr egy menuetet.“

„Hogy, hogy —?“

„„Ha ezen pillantatban menuetet nem tánczol, főbe lövöm, mint egy kutyát!““

A' tisztt még kifogásokat akart tenni, de hijába, kéntelen vala ellenjének akaratját teljesíteni.

„„Jól van,““ mondá Young, midőn a' menuetnek vége lön. „Az úr tegnap megmuzsikáltatott, én ma az urat megtánczoltattam, tehát nem vagyunk adósak egymásnak. Ha nincs megelegetve, más elégtételt is kész vagyok adni.“

A' tisztt megismerte hibáját 's megölelte Youngot. E' pillanat olta barátokká lőnek.

M a i m o n.

Maimon Salamon a' zsidó bölcs, egykor egy kis házi ebet vásárolt egy talléron. Később reá unván az állatoc-kára, és egy más kedvellője is tanálkozván ki ez állatért három aunity ígért nekie, eladta három talléron. Erre egy viszketeges elméjű ifu gunyolva ezt mondá neki: „*úgy látszik az úr szerencsésebb a' kutya kereskedésben, mint a' könyv írásban.* Az onnan van, felele *Maimon* az ifunak, mivel többen értenek a' kutyákhoz, mint a' könyvekhez.